

SPAȚIUL SACRU ȘI SPAȚIUL PROFAN

Livia Liliana Sibiștean

L'Espace sacré et l' Espace profane

Résumé: Dans cette étude, l'auteur vise à présenter l'Espace sacré et l'Espace profane dans différentes religions, les croyances des gens et les rituels de sacralisation des espaces: **temples, églises et cimetières, les symboles et les dieux qui contrôlent l'Espace.**

Mots clés: l'Espace sacré, l'Espace profane, rituels, sacralisation, Ax Mundi, piliers sacrés, temples, églises, cimetière et symboles.

„Universul are structură și legi care îl guvernează. Totul este conștiința divină care se auto-crează și auto-experimentează continuu. Oare cât de important este pentru tine să cunoști felul în care funcționează Universul din care faci și tu parte? Te-ar ajuta oare să te înțelegi?”¹.

Omenirea și-a pus dintotdeauna întrebări despre Univers, Spațiu și cunoașterea acestora, căroră filosofii și oamenii de știință au încercat să găsească răspunsuri, din Antichitate până în prezent. Dacă Thales din Mileet constata că „cel mai mare e spațiul, căci el le cuprinde pe toate”², Zenon de Elea întreba: „dacă spațiul există, în ce va fi stând?”³, iar Epicur susținea că infinitatea Universului dată de mulțimea atomilor și a extinderii vidului, în care „Spațiul vid nu poate nici să acționeze, nici să sufere o acțiune, ci numai îngăduie corpurilor să se miște prin el”⁴. Conform spațiului euclidian, Universul are trei dimensiuni spațiale: lungime, lățime, înălțime (adâncime). Pentru Panaetius, Cosmosul era un echilibru stabil între niște forțe, care nu cuprinde nici un germene de distrugere, iar dacă se introduce în el modificări, ele se compensează⁵. În **Poemul naturii**, Titus Lucrețiu

¹ Alberto Villoldo, **Universul din care faci parte, așa cum îl percep șamanii**, conferință pe albertovilloldophd.com

² Georgeta Tănase, **Materia, spațiul și timpul în istoria filosofiei**, București, Editura Minerva, 1982, vol. 1, p. 169.

³ **Ibidem**, p. 173.

⁴ **Ibidem**, p. 177.

⁵ Raymond Bloch, Jean Cousin, **Roma și destinul ei**, București, Editura Meridiane, 1985, p. 287

Carus conchidea că Spațiul „n-are nici sfârșit, nici măsură”⁶, în timp ce pentru Sextus Empiricus „Spațiul are două sensuri, un sens propriu și un sens impropriu; sensul impropriu este cel extins, ca bunăoară, orașul meu; sensul propriu este cel strict: spațiul în care eu sunt inclus în mod exact”⁷, el nepronunțându-se asupra infinității Spațiului. În filosofia contemporană, Bertrand Russel face distincție între spațiul aparent, spațiul existenței noastre pe care noi îl percepem, uneori subiectiv, și spațiul real sau științific, care este același pentru toți dar pe care nu-l putem percepe⁸. (Multitudinea spațiilor cosmice era consemnată în **Upanișade-Śvet.2,16-17-„El este zeul din toate spațiile cosmice”** – zeul fiind Atman-Brahman sau Principiul Universal)⁹. Majoritatea filosofilor au considerat Spațiul infinit ca fiind totuna cu Universul. Aceeași percepție o găsim și în dogmele religioase. Oamenii de știință contemporani consideră că în cadrul Universului sunt mai multe spații, alcătuite din materie, antimaterie și materie întunecată (material invizibil, care susține întreaga configurație a galaxiilor, care, probabil, se află și în găurile negre, fiind o materie foarte fierbinte estimată la 10.000 de grade Celsius, mai mult decât temperatura de la suprafața Soarelui și care se deplasează cu o viteză de până la 9 kilometri pe secundă)¹⁰. Conform oamenilor de știință, Universul este format din spațiul terestru spațiul cosmic și spațiul granulat, care constituie actualul fundal al acestuia¹¹. Limitele Universului observabil, după ultimele măsurători realizate în anul 2008 de European Southern Observatory (ESO) sunt de 13,2 miliarde de ani-lumină. De asemenea, Universul nu este static, el este într-o continuă mișcare și expansiune¹², demonstrată de astronomii Alexander Friedmann și Georges Lemaître, prin anii 1920, analizând ecuațiile lui Einstein care conduceau la ideea unui Univers aflat în plină expansiune. Rata expansiunii este între 5% și 10%, la fiecare miliard de ani, care se înregistrează doar la marile aglomerări de galaxii¹³. În Univers,

⁶ Georgeta Tănase, *op.cit.*, p. 181.

⁷ *Ibidem*, p. 197.

⁸ Alexandru Tănase, *prefață la Materia....*, p.XXVIII.

⁹ Paul Deussen, *Filosofia Upanișadelor*, București, Editura Herald, 2007, p. 200.

¹⁰ Diac Adrian Sorin Mihalache, *Lumina Celui Nevăzut*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2016, vol. II, p. 136-143.

¹¹ *Ibidem*, p. 151.

¹² *Ibidem*, vol. I, p. 169.

¹³ *Ibidem*, vol. II, p. 114.

acționează trei forțe puternice: forța nucleară (forța nucleară slabă și forța nucleară puternică), electromagnetismul și gravitația.

1. Spațiul Sacru și Spațiul Profan

Întreaga existență umană se desfășoară între teluric și spiritual și de aceea omul a simțit nevoia să împartă spațiul, în Spațiul Profan și Spațiul Sacru. Spațiul Sacru este o parte din spațiul de dincolo de percepere umană, numit și spațiul primordial, locul unde zeii sau Dumnezeu, îngerii și sfinții locuiesc („Nu te apropia aici”, îi spune Domnul lui Moise, „ci scoate-ți încălțămintea din picioarele tale, că locul pe care calci este pământ sfânt”¹⁴) și spațiul terestru consacrat de oameni, în urma unor ritualuri, cum sunt locurile de închinăciune (altare, sanctuare, temple, biserici, vetre și gropi rituale), necropolele sau mormintele izolate, casele, hotarele, izvoarele apei, fântânele sau spațiile separate de celelalte prin șanțuri, pietre palisade, sare. Adam și Eva au fost singurii oameni care au trăit în Spațiul Sacru dar, în urma păcatului primordial, au fost alungați, oamenii pierzând șansa de a trăi alături de Dumnezeu și de îngeri. Însă Dumnezeu le-a mai dat oamenilor posibilitatea de a se reîntâlni cu El, porucindu-i lui Moise: „Să-Mi faci locaș sfânt și voi locui în el”¹⁵. Înțelegem că Spațiul Sacru consacrat se deosebește de celelalte spații prin prezența Ființei Divine¹⁶. Aceste spații sacre devin pentru omul religios un spațiu fix, Centrul Lumii¹⁷, Universul care pentru el este limitat la spațiul geografic în care și-a întemeiat locașul de închinăciune sau așezarea. Spațiul Sacru aflat dincolo de zona terestră, neperceptut de oameni, a fost „adus” de aceștia în apropierea lor, considerându-l Centrul Lumii, în spațiul cel mai înalt unde și-au imaginat că trăiesc zeii, numindu-l Muntele Sfânt. Toate țările și popoarele, chiar și unele orașe își au propriul Munte Sfânt, care simbolizează Cosmosul, transcendența, punctul de întâlnire dintre Cer și Pământ și capăt al ascensiunii omului. De exemplu, în India sunt mai mulți munți sfinți: Meru-locașul zeilor hinduși, reprezentând Axis Mundi, Kailasa, sălașul lui Shiva și Mandara (identificat cu Mandaragiri)*, care a

¹⁴ Biblia, Ieșirea, 3,5.

¹⁵ Biblia, Ieșirea, 25,8.

¹⁶ Mircea Eliade, *Nașteri mistice*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 20.

¹⁷ Idem, *Sacrul și profanul*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 22.

* În *Mahabharata*, *Ramayana* se relatează despre zeii istoviți de lupta cu giganții și demonii, care l-au rugat pe Vishnu să le dăruiască nemurirea. Acesta le-a poruncit să agite

lujit ca băcător în episodul băăutului Mării de Lapte, în China Muntele fânt este Kunlun, în Grecia este Olimpul, în Persia este Alborjul, în aponia este Fuji-Yama, pe care nimeni nu trebuie să-l urce înainte de a se purificat, la islamici este muntele Qaf și Kaaba de la Mecca (pentru că steaua Polară arată că acesta se găsește în dreptul centrului Cerului)¹⁸, în Mesopotamia este Gerizim, în Tibet este Potala etc. În Biblie, „muntele simbolizează adeseori prezența sau apropierea de Dumnezeu: revelația de pe Sinai, jertfa lui Isaac pe munte (**Fac.**, 22,2), munte identificat mai târziu cu Muntele Templului. Ilie obține misiunea ploii, după ce se roagă pe vârful Carmelului (**3 Regi**, 18,42); Dumnezeu i se arată pe muntele Hareb (**Ibidem**, 19, 8), (...), rugăciunea de pe munte (**Matei**, 5, 1 și urm.), care corespunde, fără îndoială, în noul legământ, legii de pe Sinai din cel vechi (...), episodul schimbării la față a lui Iisus are loc pe un munte înalt (**Marcu**, 1,2) și înălțarea de pe Muntele Măslinului (**Luca**, 24,5; **Fapte** 1,12)”¹⁹. Mircea Eliade consideră că toate credințe despre Muntele Sfânt exprimă „unul și același sentiment, profund religios: «lumea noastră», este un pământ sfânt pentru că este locul cel mai apropiat de Cer, pentru că de aici, de la noi, se poate ajunge la Cer; lumea noastră este așadar un «loc înalt». În limbajul cosmogonic, această concepție religioasă înseamnă proiecția teritoriului nostru privilegiate în vârful Muntelui Cosmic”²⁰. De asemenea, el susține că aceste credințe despre Centrul Lumii și Muntele Sfânt/Cosmic stau la baza altor serii de imagini cosmologice: orașele sfinte și sanctuarele se află în Centrul Lumii, templele sunt replici ale Muntelui Cosmic și reprezintă legăturile dintre Cer și Pământ, iar temeliile templelor coboară adânc în regiunile inferioare²¹.

În afara Spațiului Sacru, aflat dincolo de percepția noastră în viața pământeană, de Spațiul Sacru consacrat, se spune că există și un Spațiu Sacru al inimii (numit camera secretă a inimii). Acesta este semnalat în **Upanișade** („Dacă cineva și-ar spune: În orașul fortificat al nemuririi –

oceanul primordial genitor, folosind muntele Mandara ca băăător; zeii au agitat apele oceanului până când au apărut din el Luna, zeița Lakșmi, vaca primordială Kamadhenu, care împlinea orice dorințe, apoi multe alte lucruri de preț și o amforă cu amrita (băutura nemuririi).

¹⁸ Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 36.

¹⁹ Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, **Dicționar de simboluri**, București, Editura Artemis, 1995, vol. 2, p. 323.

²⁰ Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 37.

²¹ **Ibidem**.

corpul nostru – se află un lotus, în acest lotus, un mic spațiu: oare ce cuprinde el, încât cineva ar dori să-l cunoască? Tu trebuie să-i răspunzi: „Lă fel de imens precum este acest spațiu din exterior, este și micul spațiu din interiorul inimii tale.”²², îl percep membrii tribului Kogi din Munții Sierra Nevada din Columbia (ei cunosc limba fără cuvinte care provine din acest Spațiul Sacru al inimii), membrii triburilor aborigene din Australia maorilor din Noua Zeelandă, amerindienilor hopi din Arizona, taos pueblo din New Mexico (practicanți ai cultului peyote)^{*}, de orbii care văd, de clarvăzători și de copiii cu calități extrasenzoriale din China, Rusia^{**} Bulgaria²³. Descoperirile științifice confirmă existența camerei secrete a inimii. Un grup de cercetători de la Institutul Heart Math din Boulder Creek (California), asociați cu cei de la Universitatea Stanford, au descoperit că inima umană începe să bată înainte ca creierul să fie format, că inima are creier propriu foarte mic, cu neuroni reali, că ea generează un câmp electromagnetic mai mare și mai puternic decât al oricărui alt organ din corp (inclusiv al creierului), cu un diametru de 2-3 m, având axa centrată în inimă, asemănător ca formă cu gogoșa unui tor^{***}. Deci, în Spațiul Sacru al inimii se naște un câmp electromagnetic toroidal, alcătuit pe modelul Cubului lui Metraton^{****}, fiind creat în aceeași manieră în care se formează torul în interiorul torului. De asemenea, medicii chirurghi știu că în inimă există un loc foarte mic, ce nu trebuie atins niciodată, pentru că persoana ar muri, fără a mai putea fi resuscitată²⁴. Inițiații, în practicile comunicării cu Lumea de Dincolo, cu spiritele Universului, susțin că o fac prin Spațiul

²² Upanișade, Chandogya, 8.1.2-3.

^{*} Denumirea cultului peyote (peyotismul) vine de la planta halucinogenă peyote, pe care o folosesc în ritualuri. Acest cult îmbină credința lor tradițională despre spirite cu elemente din creștinism.

^{**} La Moscova, Viacheslav Bronnikov a înființat Academia Internațională a Dezvoltării Umane unde copiii sunt învățați să vadă ecranul lăuntric aflat în Spațiul Sacru al inimii, prin care văd dincolo, ajutând mintea, corpul și spiritul să acceseze și să experimenteze alte planuri ale realității, cu Spațiul Sacru al inimii, putând observa tot ce se întâmplă în Univers, tot ceea ce aparatele nu pot surprinde.

²³ Drunvalo Melchizedek, *Spațiul Sacru al inimii*, București, Editura For You, 2005, p.45-53.

^{***} Torul este un corp geometric rezultat din rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului dar care nu trece prin planul cercului.

^{****} În Cubul lui Metraton sunt 5 corpuri platonice așezate unul în interiorul celuilalt, fiecare cuprinzând, în cadrul lui o copie mai mică a formei originale.

²⁴ Drunvalo Melchizedek, *op.cit.*, p.70-73

sacru al inimii (probabil de acesta se foloseau și se folosesc creștinii spiritualizați, pustnicii, care puteau și pot să ducă la bun sfârșit Rugăciunea inimii, ce își are originea în porunca Apostolului Pavel: „Rugăți-vă încet!” (I Tes. 5, 17). De aceea, ei ne îndeamnă că trebuie să gândim cu înțelegere și înțelegere pentru a înfăptui lucruri mărețe, pentru că acolo se află un Spațiu sacru dăruit de Dumnezeu omului, pe care să-l folosască în folosul lui, pentru semenii săi și pentru a comunica cu Dumnezeu.

2. Credințe, ritualuri, simboluri, zeități

a. Credințe

Nevoia oamenilor de a se simți în siguranță i-a determinat să aducă sacralul în casele lor din timpul vieții și în acelea de după moarte, în spațiul largit al localității în care trăiesc, în locul unde se roagă, să aducă divinitățile alături de ei, coborându-i din Cosmosul perfect și nemărginit, în munții lor sacri, invocându-i și chemându-i în locurile de meditație, rugăciune construite de ei, după imaginea lumii pe care și-o închipuiau. Mircea Eliade considera că oamenii, din spații diferite, aveau aceeași credință: așezarea, locașurile de cult și a casele lor reprezintă Centrul Lumii/Buricul Pământului, prin care ei pot comunica cu transendentul, pentru că acesta reprezintă izvorul realității absolute²⁵. Credem că proiectarea locurilor sacre după modelul cosmologic, repetându-se Facerea Lumii, pornind de la un punct central și lărgindu-se spre cele patru puncte cardinale²⁶ nu este doar dorința oamenilor religioși de a trăi într-un Spațiu Sacru, ci și credința lor că, numai creând un Spațiu Sacru pe Pământ asemănător cu Spațiul Sacru al zeilor din Cer, îi vor îndupleca pe aceștia, să coboare din măreția lumii lor, printre ei, ascultându-le rugile și protejându-i. Ridicarea unor stâlpi, ca Axis Mundi, numiți de istorici Coloane Sacre/Coloanele Cerului care reprezintă și un loc de trecere a energiei cosmice, vitale sau spirituale, un focar de iradiere a acestei energii, calea de comunicare a principiului luminos și dădător de viață a divinității (de exemplu Osiris este reprezentat adesea sub forma unui astfel de stâlp, numit djed)²⁷ s-au semnalat și în spațiul românesc încă din epoca neolitică în culturile Boian (complexul de la Căscioarele), Cucuteni (sanctuarul de la Trușești), Vinča (sanctuarul de la Parța)²⁸. Triburile aborigenilor credeau că

²⁵ Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 60.

²⁶ *Ibidem*, p. 42.

²⁷ Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, *op.cit.*, vol 3, p. 266.

²⁸ Ștefan Dorondel, *Preistoria unui simbol: Coloana Cerului*, p. 14-20, pe

nu se poate trăi fără un ax vertical, care să sigure calea spre transcendență pentru că în jurul lui se organizează lumea, iar sfârșimarea stâlpului înseamnă sfârșitul lumii, întoarcerea la haos²⁹, iar unele triburi, ca achilpeduceau peste tot cu ei acest stâlp, ca să rămână în legătură cu lumea supratereastră, ca să nu se îndepărteze de Centru. După **Rig Veda** (X,149) Universul se naște pornind de la un Centru/Buric, după cum, în tradiția mesopotamiană și iraniană, însăși omul a fost creat aici, iar după tradițiile iudeo-creștine în Paradisul aflat în Buricul Pământului³⁰, Spațiul Sacru din pe Pământ, pe care nu oamenii l-au consacrat, ci însuși Dumnezeu.

La toate popoarele, construirea locurilor lor de închinăciune, colibele sacre, temple, biserici sau ale caselor, mormintelor repeta cosmogonia pentru că „lumea poate fi percepută ca lume ori Cosmos în măsura în care se înfățișează ca lume sacră”³¹. Miturile, izvoarele narrative și descoperirile arheologice confirmă aceste afirmații. De exemplu, cele șapte etaje ale Ziguratului reprezentau cele șapte ceruri planetare* (fiecare fiind colorat conform tradițiilor ezoterice, în culorile simbolice ale planetelor); urcându-le preotul ajungea în vârful Universului dar ele trebuiau, deopotrivă, să ușureze coborârea zeilor pe Pământ și înălțarea oamenilor la Cer. Erau o copie a Muntelui Sacru, după cum au fost construite și templele sub formă de munte de la Borobudur (templul are șapte terase), Angkor³², Java ca replici ale Muntelui Meru, templele aztece, după modelele celor două sute de piramide din sălașul zeilor, Teotihuacan, și ele replici ale muntelui³³. Cifra șapte simbolizează totalitatea Universului în mișcare, Hipocrat afirmând că, prin virtuțile-i ascunse, numărul șapte face să dăinuie toate în ființă; el rânduiește viața și mișcarea; el are înrăurire chiar asupra făpturilor cerești”³⁴.

b. Ritualuri

Sacralizarea spațiului se făcea prin diferite ritualuri: rugăciuni, pri-

iam.uab.ro/istorie.uab.ro

²⁹ Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, *op.cit.*, vol. 3, p. 267.

³⁰ Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 42.

³¹ *Ibidem*, p. 59.

* Coloana mare de la Căscioarele are pictate șapte triunghiuri afrontate, iar fino-ungrii îi închipuiau Stâlpul Cerului ca o coloana cu șapte caturi (Ștefan Dorondel, *op.cit.*, p. 16).

³² Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, *op.cit.*, vol. 3, p. 496.

³³ Frey Bernardino de Sahagún, *Istoria generală a lucrurilor din Noua Spania* București, Editura Meridiane, 1987, p. 266.

³⁴ Apud Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, *op.cit.*, vol. 3, p. 289.

care se invocau divinitățile, depuneri de ofrande, uneori și sacrificii umane. Vom referi la câteva dintre ritualurile de sacralizare ale spațiilor. De exemplu, pornind de la etimologia a două cuvinte, sfințenie și templu, sacralizarea se făcea printr-un ritual de tăiere/separare din Spațiul Profan al spațiului Sacru. Pentru sfințenie, în Biblie se folosește cuvântul „qādôš”, rădăcina principală fiind „qds”, care înseamnă „a tăia”, „a separa”, „a conserva”, „considerat sacru, în contrast cu profanul”, ceea ce denotă că prin sfințire se separa, în scopul unei întrebuițări divine a unei persoane sau a unui obiect, de ceea ce era comun sau profan. Astfel, se folosește în Biblie, pentru Spațiu Sacru, cuvintele Pământ Sfânt (**Exod**, 3), Loc Sfânt (**Exod**, 29), care implica o consacrare pentru Dumnezeu și serviciile Lui, o separare de sfera comună³⁵. De asemenea, consacrarea templelor ca spații sacre și delimitarea lor de Spațiul Profan se făcea, în majoritatea religiilor, prin tăierea acestuia din Spațiul Profan, cu gândul spre cer („Acest templu este ca și cerul în toate aranjamentele lui”, este inscripția de pe un fragment al templului lui Ramses al II-lea)³⁶, apoi era proiectat pe pământ și separat printr-un zid (etimologia cuvântului templu se găsește în grecescul „temenos”, care înseamnă „a tăia”, în varianta latină „templum”)³⁷. Spațiul Sacru al locașurilor de închinăciune este împărțit în spațiul cale și spațiul popas. De exemplu, curțile templelor constituiau spațiul cale, care-l pregăteau pe credinciosul ce se îndrepta spre templu³⁸. Treptele de la intrarea în templu îl conștientiza pe acesta de importanța pătrunderii în spațiul popas, pentru înălțarea lui în spiritualitate.

În creștinism, cele două spații se află în interiorul bisericii: spațiul cale este cel din navă (în arhitectura bisericilor catolice) sau cel din pronaos (în arhitectura bisericilor ortodoxe), iar spațiul popas este acela central, de sub cupolă: altarul sau naosul-altar, care determină „o trăire atemporală, o reculegere, o oprire”, căruia îi corespunde vectorul vertical. În acest spațiu, credinciosul are șansa de a se uni cu Hristos, misterul producându-se prin intermediul altarului³⁹ (trecerea spre altar se face prin urcarea unor trepte, iar în bisericile ortodoxe apare și catapeteasma). S-au avut în vedere, în

³⁵ **Dicționar biblic**, Oradea, Editura cartea Creștină, 1995, p. 1195.

³⁶ Ștefan Dorondel, *op.cit.*, p. 18.

³⁷ Pr. Philippe Seringe, *op.cit.*, p. 314.

³⁸ Pr. Gabriel Herea, **Mesajul eshatologic al spațiului liturgic**, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer, 2013, p. 117.

³⁹ **Ibidem**.

folosirea noțiunii naos-altar, considerațiile Sfântului Maxim Mărturisitorul care scria: „fiecare dintre aceste două este, reciproc, pentru cealaltă, ceea ce este aceea pentru sine însăși”⁴⁰). La consacrarea unui templu, preoții aduceau mai întâi o jertfă sângeroasă, după care se invocau zeii. La sfințirea unei biserici, se unge cu Sfântul Mir altarul care este astfel consacrat și devine Sfânta Masă, care este așezată pe moaștele martirilor și pe care se săvârșește jertfa nesângeroasă* (este preluată din ritualul de sfințire a jertfelnicului pe care se aduceau arderile de tot: „Să ungi jertfelnicul arderilor de tot și toate lucrurile lui și să sfințești jertfelnicul și va fi sfințenie mare”, **Ieșirea** 40,10) după care rânduiala prevede săvârșirea timp de șapte zile consecutiv a liturghiei în biserica nou sfințită. Biserica este o realitate vie divino-umană, a cărei scop este transfigurarea oamenilor și a întregului Cosmos⁴¹.

Ritualurile de consacrare a localităților se făceau după aceleași reguli preoții aduceau mai întâi jertfă (de obicei se pune jertfa într-o groapă) după care invocau zeii, pe vechii eroi, străbunii cunoscuți și venerați, care erau chemați, cu toții, să locuiască alături de locuitorii așezării respective. Înconjurat de o împrejmuire sacră și întinzându-se în jurul unui altar, așezarea devenea sălașul religios care-i primea pe zei și pe pământeni. Titus Livius (**De la întemeierea Romei**, 1,8) spunea că în Roma „nu există nici un loc care să nu fie pătruns de religie și care să nu fie ocupat de o divinitate (...). Este locuit de zei”. Ceea ce spunea Titus Livius putea fi valabil pentru orice așezare⁴², care putea fi numită Spațiul Sacru, care reprezenta în același timp o imagine a Cosmosului, construit de la un Centru spre cele patru puncte cardinale (s-a sugerat că Roma quadrata nu trebuie înțeleasă ca având o formă pătrată, ci ca un oraș, care se afla în orbis terrarum)⁴³. La români, primul Spațiul Sacru dintr-o așezare era vatra satului, unde s-a aprins primul foc, urmată de moșia satului cu tot ce cuprinde ea: pădure, ogor, pășune, grădini, toate sfințite, prin ritualuri specifice. Hotarul așezării este un alt Spațiul Sacru, unde se săvârșeau ritualuri de trecere, de apărare împotriva strigoilor, de legământ solemn în

⁴⁰ Apud **Ibidem**.

* Jertfa martirilor este cea care sfințește biserica creștină la fel cum sacrificiile de animale sfințeau templele.

⁴¹ Valentin Ilie, **Raportul teologic dintre templul iudaic și biserica ortodoxă**, în *Forum Creștin Ortodox*, iulie 2011, pe site www.crestinortodox.ro

⁴² Fustel de Coulage, **Cetatea Antică**, București, Editura Meridiane, 1984, p. 199.

⁴³ Mircea Eliade, **op.cit.**, p. 44.

ocurile de Rusalii, de blestemare a solomonarilor, de plimbare a carului funerar, de sărutare a pământului la plecare, rituri juridice de aplicare a pedepselor⁴⁴. Spații Sacre erau socotite, în urma consacării lor, și mormintele, necropolele, casele. La egipteni însuși sarcofagul, reprezentând Universul, devenea un Spațiul Sacru, iar în cultura tradițională românească se așezau patru stâlpi (sau brazi) împodobiți la cele patru colțuri ale mormântului, reprezentând stâlpii „casei de veci” al celui dispărut⁴⁵. După Emile Durkheim, mormintele au fost primele altare⁴⁶, de aceea ele sunt consacrate ca Spații Sacre, prin diferite ritualuri. Susținem afirmația lui Durkheim prin rezultatele cercetării necropelor și a mormintelor, aparținând dacilor, celților, bastarnilor, sarmaților. Am constatat că sacralizarea necropolelor se făcea prin ridicarea unui mormânt cenotaf, prin construirea unor vetre, platforme de piatră, a unor șanțuri, arderi, depuneri de ofrande. Dacă în temple și în biserici, se oficiau doar culte specifice religiei, legate de divinitatea supremă sau de a zeilor, respectiv de ale sfinților, în necropole sau la morminte se săvârșeau o multitudine de ritualuri legate de cultul morților, solar, focului, eroilor sau rituri de trecere⁴⁷.

c. Simboluri

Spațiul (Sacru și Profan) este reprezentat prin diferite simboluri. Simbolurile universale ale Spațiului sunt: crucea cu trei dimensiuni și șase direcții și sfera în mișcare și cu expansiune nelimitată⁴⁸. Mai sunt și alte simboluri cum ar fi cercul și semiluna. Cercul este „simbolul geometric care exprimă cel mai bine infinitul, Universul, eternul, absolutul. Cine se află înăuntrul limitelor sale se simte mai bine protejat și puternic, așa cum se simțeau locuitorii unui oraș fortificat din trecut, credincioșii din templele lor, zeii din Olimp, «Cavalerii Mesei Rotunde» și «Cercul sfetnicilor lui Dalai Lama»; și așa cum se simte și acum omul în totalitatea ființei sale și magul în cercul său magic”⁴⁹, de aceea el reprezintă și Spațiul Sacru.

⁴⁴ Romulus Vulcănescu, **Mitologie română**, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 17.

⁴⁵ Ștefan Dorondel, *op.cit.*, p. 18.

⁴⁶ Emile Durkheim, **Formele elementare ale vieții religioase**, Iași, Editura Polirom, 1995, p. 59.

⁴⁷ Livia Liliana Sibișteanu, **Alogeni în spațiul getic (sec. III î.e.n.-II e.n.). Credințe și culte religioase**, Bacău, Editura Conexiuni, 2000, p. 61-74.

⁴⁸ Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, *op.cit.*, vol. 3, p. 247.

⁴⁹ Solas Boncompagni, **Lumea simbolurilor**, București, Editura Humanitas, 2004, p. 166.

Semiluna simbolizează, în India, Spațiul Sacru al templelor budiste. La intrare, aceasta se găsește reprezentată pe piatră, ca simbol cosmic cu decoruri sculptate, așezate în cerc: în centru este reprezentat lotusul, iar la periferie cele patru animale care reprezintă punctele cardinale: calul, leul, boul și elefantul. Pentru a intra în templu, este obligatoriu să se scoată încălțăminte ca să nu se păteze piatra unde este reprezentată⁵⁰. Trigramel aranjate într-un octogon, în sistemul chinezesc Pa Kua, folosit în scopul ghicitului, reprezintă Spațiul⁵¹. Cifrele care simbolizează Spațiul sau Universul, diferă de la o credință la alta. De exemplu, în Biblie, șapte reprezintă totalitatea și guvernează deopotrivă Timpul și Spațiul, în timp ce în mandalele indiene, cifra nouă simbolizează Universul, pentru că aceasta se multiplică, ca și Universul⁵². Animalul care simbolizează atât Spațiul Profan, cât și cel Sacru este elefantul. El însuși posedă structura Cosmosului (patru stâlpi sprijinind o sferă). Ca și broasca țestoasă, taurul, el îndeplinește rolul de animal care sprijină Lumea, Universul fiind așezat pe spinarea sa (în Tibet și în India)⁵³. Literele Spațiului sunt alfa și omega, ele reprezentând începutul și sfârșitul Universului, acea energie spiritualizantă a întregului Univers⁵⁴.

d. Zeități

Exceptând marile religii monoteiste: iudaismul, creștinismul, islamismul, unde Dumnezeu este unicul creator al Universului, unde Spațiul și Timpul nu pot exista unul fără altul, El fiind stăpânul Spațiului și al Timpului, celelalte religii nu au zei creatori care să fie și stăpâni ai întregului Univers. Mulți Zei creatori și-au pierdut poziția, fiind ocupată de urmașii lor, alții au cedat-o sau și-au împărțit puterea fiilor, acordându-le fiecăruia câte o atribuție.

În panteonul tantric hindus Bhuvaneshwari sau Aditi-Aditi (Libertate) este Marea Putere Cosmică a Spațiului („Eu sunt Zeița Înțelepciunii Divine, care măresc spațiul infinit atât de mult pentru ca atât cunoașterea oamenilor, cât și conștiința lor să se desfășoare la nesfârșit”). De asemenea, ea stăpânește și spațiul minții. Bhuvaneshwari are culoarea soarelui la răsărit, având semiluna pe creștet, patru mâini și trei ochi (cea

⁵⁰ Pr. Philippe Seringe, *Les symboles*, Genève, Éditions Hélios, 1988, p. 293.

⁵¹ Claire Gibson, *Semne și simboluri*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998, p. 78.

⁵² Claire Gibson, *op.cit.*, p. 87.

⁵³ Jean Chevalier, Alain Gheertbrant, *op.cit.*, vol. 2, p. 14.

⁵⁴ Solas Boncompagni, *op.cit.*, p. 245.

ea simbolizează cunoașterea totală a lumilor în Manifestare). În două din mâinile sale ține un laț și o țepușă, iar cu celelalte două mâini ea face gestul de îndepărtare a fricii (abhaya mudra) și gestul de oferire a unor minunate daruri spirituale (varana mudra). Ea este în tandem cu Kali, zeița Timpului⁵⁵. Cu această zeiță le putem asemăna pe Namma a sumerienilor, Tiamat a babilonienilor și Neith a egiptenilor.

În **Edde** (doar în varianta islandezului Snorri Sturluson, secolul al XIII-lea), Mama Spațiu este vaca „Audhumla”⁵⁶.

La triburile australiene, achilpa, Numbakulla este zeul Universului, cel ce le-a creat oamenilor Spațiul Sacru pe Pământ, prin construirea Stălpului Sacru din lemnul unui arbore de gumă, pe care l-a uns cu sânge, după care s-a suit pe el și a dispărut în Cer. Acesta a devenit pentru membrii tribului Centrul Sacru, în jurul căruia ei își construiesc așezările, reprezentând sensul lor existențial și canalul de legătură cu Numbakulla⁵⁷.

La greci, Aether, zeița Aerului pur respirat doar de zei, este și zeița Spațiului Profan și a Spațiului Sacru (Raiul). Ea a izolat Tartarul (Iadul) de restul Universului⁵⁸.

Dacă oamenii au fost preocupați să-și creeze zei ai Timpului, probabil copleșiți de trecerea Timpului, pe care-l simțeau cum se scurge prin ei, îmbătrânindu-i și făcându-i neputincioși, pentru Spațiu ei nu s-au grăbit să creeze un Zeu Suprem, pentru că și-au decupat din Marele Spațiu, propriul spațiu al casei sale, al satului, al cetății sau al orașului unde trăiau, a țării. Au adus macrocosmosul în propriul lor microcosmos, populându-l cu zeii protectori ai așezării sau ai propriei case. Datoria lor era să-și apere sacralitatea spațiului și s-o întrețină prin diferite ritualuri. Obsesia pentru cunoașterea sau cucerirea Universului a fost sporadică: acesta aparținea zeilor și eroii care au îndrăznit să treacă dincolo de limita cunoașterii, au fost pedepsiți, cum s-a întâmplat cu Icar sau Phaeton, pentru că nu au știut

⁵⁵ Jean Varenne, **Tantrismul**, București, Editura Herald, 2002, p. 51-53; vezi și **bhuvaneshwari** pe site mantrascience.blogspot.com

⁵⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/Audhumla>

⁵⁷ Sam Gill, **Numbakulla and the Sacred Pole**, 1989, p. 19-21, pe site globa.ocup.com

⁵⁸ Victor Kernbach, **Dicționar de mitologie generală**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p.12

cum și unde să se oprească în explorarea lor, sau cu Etana, care voia să ceară zeiței Iștar nemurirea. Chinezii au fost mai optimiști: un pământean reușit să călătorească în Calea Lactee⁵⁹.

Obsesia imensității Spațiului, a cunoașterii lui, a măsurării și mai ales al explorării, călătorind prin el, aparține oamenilor Epocii Moderne și Contemporane.

⁵⁹ Chjang Hua, **Descrierea tuturor lucrurilor**, apud Victor Kernbach, **Mituri esențiale** București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 353-354.